

Rusiñol, Álvarez i els setze supervivents

FOTO UNAL I MARCA. FUNDACIÓ RAFAEL MASÓ.

>> Retrat, en versió retocada, dels supervivents dels setges de Girona de 1808 i 1809, fet en ocasió dels actes d'aniversari de 5 de novembre de 1867.

És sabut que Santiago Rusiñol, durant el primer terç del segle xx, va passar pràcticament cada estiu una llarga temporada a Girona. Prudenci Bertrana i Miquel de Palol, testimonis d'excepció, expliquen fil per randa les estades del pintor a la ciutat. També és sabut que Rusiñol era tant pintor com escriptor, i que alternava amb facilitat l'exercici de totes dues vocacions. I consta expressament que això també ho feia a Girona.

L'any 1912, Rusiñol va estrenar al Teatre Municipal (llavors Principal) de Girona *El pintor de miracles*, obra escrita a la ciutat i inspirada en un personatge gironí. Aquell mateix any, va publicar a *l'Almanac de l'Esquella de la Torratxa* la seva extraordinària glossa «Girona de pedra», un dels millors retrats literaris que mai s'hagin escrit sobre la ciutat. I, entre el 6 d'octubre i el 3 de novembre de 1916, va dedicar cinc glosses —una cada setmana— a una visita detallada, irònica, crítica i, tanmateix, emotiva, al Museu Provincial de Girona, llavors instal·lat a Sant Pere de Galligants. Aquestes cròniques memorables han estat oblidades i no són mai objecte de l'atenció de ningú.

En l'últim dels cinc articles, Rusiñol arriba «a la secció diguem-ne heroica» del museu. I allà es troba davant per davant del retrat dels supervivents del setge de 1809 que il·lustra aquesta pàgina. Joaquim Pla Cargol, amb lògica elemental, diu que aquesta fotografia «*fue hecha a últimos del segundo tercio del siglo XIX*». Però no es tracta ben bé de la foto original. En aquella, davant d'un grup de banderes, s'hi aplegaven 13 supervivents. Aquí el tel·l de fons és una vista típica de la ciutat i hi apareixen visiblement tres personatges nous, afegits amb la precària tècnica fotogràfica de l'època. Rusiñol va escriure sobre aquesta imatge patètica el text veritablement antològic que es reproduïx aquí al costat.

Ben a prop de la fotografia, Rusiñol va trobar-hi el primitiu sarcòfag on van reposar les cendres del general Álvarez de Castro fins que l'any 1880 van ser dipositades en el mausoleu erigit a la capella de Sant Narcís de l'església de Sant Feliu. Al peu del sepulcre s'hi podia llegir una inscripció en llatí, datada el 1816, que començava així: «*Squalidus hic jacet Alvarez, nunc lumine privus, idem qui fortis, quam tulit arma, fuit*». La visió de la caixa mortuòria va inspirar al cronista el text que també es reproduïx a la pàgina contigua.

Ningú no esmenta mai, malgrat el seu interès, les **cinc agudíssimes cròniques** que Santiago Rusiñol va escriure per a *L'Esquella de la Torratxa* després de visitar el Museu de Girona l'estiu de 1916

«Les ruïnes vivents del seu poble»

«Aquesta fotografia és la dels vells que sobreviurien dels memorables setges. Eren setze. Estan en dos rengles i tots tenen més de setanta anys! Els que ja no poden caminar seuen, posant, a primer terme, a l'ombra de dues grans banderes; els altres vuit, drets, al darrere, treuen el bust damunt de les espatlles, i al mig hi seu un capellà, amb una condecoració destacant-se per damunt del seu hàbit. Aquests vells, tots són nobles. Un decret de 1810 declarà *nobles personajes* als que s'haguessin salvat dels setges, als pocs que van restar vius. Tots ells van amb la millor roba, prendes gruixudes de panyo, levitons amples, casaques blaves, corbatins de quatre voltes, que havien estat guardades anys i més anys al caixó vell, i que sortien a la llum per fer aquell retrat..., i tots ells, majestuosament, plens de ferides i d'arrugues, com les muralles de la ciutat, són les ruïnes vivents del seu poble. Mirats en conjunt, aquests homes formen un munt de roba negra, de roba del dol d'un endemà, i ploren un ritme de caiguda. Els cossos, sembla que s'acotin cap a la terra que els espera. Els uns s'aguanten amb els altres. Són restes de vells baluards... però d'aquelles levites negres en surten les testes glorioses que, amb tot i les seves arrugues, alcen el front, no volent morir. Aquells ulls de llàntia apagada i aquelles espatlles de torreó escrotonat per la vellesa, en ajuntar-se en agrupament, potser presenten la llegenda, i la fredor dels seus ulls s'encén d'immortalitat. Aquells homes, en retratar-se

>> *La fotografia originària, sense retocs.*

FOTO UNAL I MARCA. FUNDACIÓ RAFAEL MASÓ.

per venir a formar en aquest museu, van obrir la darrera llum que portaven a la seva ànima. No ens estranyaria que, l'endemà de l'agrupament, en morissin més de la meitat. Ja havien complert amb sa ciutat. Ja havien deixat un gran exemple. Ja podien rendir-se amb tots els honors. M'han contat d'un que, podent-hi ser, va enviar el seu retrat perquè el possession amb els seus companys, i quan li van dir que ja hi era, va cloure els ulls per no despertar-se. Aquest agrupament, en aquest museu, és el que li dona més vida moral, més significació, és el que té més sentit del que han de ser els museus. Fossar del cor de les ciutats i estoig de l'ànima dels pobles. Aquest agrupament viu en el seu lloc, reposa en el claustre de casa, neix a la posteritat en el casal de la seva glòria».

SANTIAGO RUSIÑOL

L'Esquella de la Torratxa, 3 de novembre de 1916

«Una flaire de cosa morta i viva»

«Una tomba de marbre negre amb inscripció sobre marbre blanc, d'una pobresa de forma i una severitat de línies que fa venir fred al que la contempla. A dreta i esquerra, sota vidres que es van entelant de dia en dia, plans estratègics de Girona, on cada nom i cada ratlla podrien portar la seva làpida; a terra, obertes o rovellades, bocins de tomba i pilots de blens, amb les entranyes al descobert, recollides d'aquella pluja de mort que durà set mesos; al costat, fusells, un tros de canó, trompetes, baionetes, sabres i pistoles, tot esmicolat, tot malmès, amb pàtina i verdet que és sang, i fusta esmolada de servir... i aquí i allà, el mateix que exvots, algunes condecoracions amb els seus flocs despintats, com aquelles flors de fossar que es veuen darrere dels vidres.

D'aquest altar de relíquies se'n desprèn com una flaire de cosa morta i viva alhora, un no se sap què de tragèdia, un fred de gel, al mateix que caliu de resurrecció; però tot això, al cap i a la fi, són objectes. El que impressiona allí, realment, són els homes o el record dels homes; és la vida dels defensors, és la gran fotografia que sembla que vetlli la tomba on havia dormit el seu Álvarez».

SANTIAGO RUSIÑOL

L'Esquella de la Torratxa, 3 de novembre de 1916